

Complexe scheidingen vragen om geïntegreerde aanpak

Maar wie neemt de regie?

Makiri Mual

Een onrustbarend aantal gezinnen is door een vechtscheiding ontregeld. Deze gezinnen raken te vaak tussen wal en schip. Gelukkig zien betrokken instanties de ernst van de situatie in. De onrust heeft al op veel plaatsen in de keten geleid tot nieuwe initiatieven. Wat nog ontbreekt is, mijns inziens, adequate informatieverstrekking en verbetering van de afstemming. Een integratieve, herstelgerichte regievoerder die de processen kent en deze samenbrengt tot een constructieve, leed- en kostenbesparende weg, zou daarop een antwoord kunnen zijn. Waar kan die rol worden belegd? Een inventarisatie.

De aandacht voor het ontregelde gezin door een complexe scheiding is onverminderd groot. Het onderwerp staat hoog op de politieke agenda en leidde onder meer tot de *Divorce Challenge*. Vanuit het veld levert die aandacht een brede stroom aan meer en minder gevalideerde interventies op. De urgentie is in de politiek vertaald, onder meer door budget vrij te maken voor onderzoek en initiatieven om interventies op te halen uit het veld. Naast aanpak en behandeling van ontregelde gezinnen is het arsenaal ook gericht op vroegsignalering en preventie. Gelukkig maakt een aantal systeemgerichte interventies met aandacht voor de context van het scheidende gezin én de psychologische consequentie deel uit van de gevalideerde interventies. Maar hoe is 'het ontregelde gezin' nu eigenlijk ingebed? Uit het volgende voorbeeld doemt een uitgebreid 'gejuridiseerd zorgsysteem' op. Gemakshalve ga ik uit van de huidige situatie in mijn eigen werkgebied, de gemeente Utrecht.

'Hoe is 'het ontregelde gezin' nu eigenlijk ingebed?'

Complexe scheiding met civiel- en strafrechtelijk beloop

Na een huwelijk van twintig jaar besluit een Marokkaans-Nederlands echtpaar te scheiden. Het gezin bestaat uit twee minderjarige kinderen (10 en 16 jaar), een jonge meerderjarige dochter (19) en de ouders. Het gezin komt in beeld door een zorgmelding van school over de 16-jarige vanwege verzuim en opstandig gedrag. De dochter van 19 wordt aangehouden op verdenking van oplichting en bedreiging van studiegenoten. Vader is laagopgeleid en door een opgelopen trauma in de WAO beland. Hij zegt de aansluiting en het vermogen te missen om de kinderen de opvoeding te geven die hij zou wensen. Moeder, ondernemend en mondig, beheert een persoonsgebonden budget voor haar oudste dochter, die autistische trekken heeft en bij wie ADHD en ODD is gediagnosticeerd. Als het echtpaar wil scheiden, helpt een advocaat hen met een gemeenschappelijk verzoek. Het convenant blijkt – vooral vanwege het grofmazige karakter – niet uitvoerbaar. De afwikkeling leidt tot grote conflicten met gewelddadige afloop. Er zijn grote schulden ontstaan en de situatie onttaardt in een complex en conflictueus nahuwelijk. Er wordt over en weer aangifte gedaan wegens bedreiging, huisvredebreuk, mishandeling, handtekeningfraude en *stalking*. De oudste dochter wordt voorgeleid, de middelste verzuimt op school en de jongste verhuist met moeder naar een onbekend adres. Het gezin is overal in beeld maar nergens ‘thuis’, zo blijkt uit een multidisciplinair overleg.

Multidisciplinair overleg

Aan tafel: twee wijkagenten, medewerker SAVE, twee medewerkers van het buurtteam, een mediator en de moeder. Op de achterhand zijn de afzonderlijke advocaten van de ouders beschikbaar.

Kwestie: zorg om minderjarig kind, het gezin en de situatie in de buurt.

Achterliggend: de wijkagent neemt *contre coeur* een groeiend aantal aangiftes op, Jeugdzorg is voor ondertoezichtstelling, moeder verzet zich daartegen en stelt objectiviteit SAVE ter discussie, vader is ondergedoken uit vrees voor vergelding en de buurtteams kunnen niets meer doen en melden de situatie bij Veilig Thuis en de Raad voor Kinderbescherming. De politie en officier van justitie menen desalniettemin dat er aanleiding is om in het kader van het strafproces mediation (in strafzaken) te proberen. Partijen krijgen zo de kans om de kwesties bij te leggen. Wanneer ze een vergelijk bereiken tijdens de mediation kan dit worden betrokken in de afdoening. Daarmee zou strafrechtelijk gezien de zaak kunnen worden afgedaan. Dit zou de weg vrijmaken voor het civiele deel, namelijk de vaststelling van afspraken rondom omgang en zorg, de ophanden zijnde ondertoezichtstelling enzovoort. De mediators in strafzaken hebben altijd een familieaccreditatie en kunnen, wanneer dat opportuun is, doorverwijzen naar specifiekere hulpverlening.

Regieverwarring

Deze casus vraagt veel aandacht uit het domein van de psychosociale hulpverlening én het recht. Hoewel de ontregeling van het gezin voor het eerst is opgemerkt op school heeft dat niet geleid tot een adequaat antwoord op de hulpvraag en is de casus geworden tot een sterk gejuridiseerde zaak en daarmee tot een kopzorg voor betrokkenen.

Intussen wordt volop bediscussieerd waar de coördinerende rol zou moeten worden belegd. In 2016 nam de Kinderombudsman een voorschot op deze discussie onder projectleiding van Carla Goosen. De auteurs betogen dat, zolang de advocaat de enige aansluiting biedt tot de rechtspraak, de signatuur van de coördinator vooral juridisch moet zijn – bij voorkeur een advocaat. De partijoverstijgende ‘gezinsadvocaat’ zou een brug kunnen slaan tussen de belangen van beide scheidende ouders. Deze jurist zou naast de kwesties van wet- en regelgeving ook moeten verbinden tussen ‘zorg en recht’, constateert Brigitte Chin-a-Fat in het Scheidingsmagazine 2019. Als bezwaar wordt ook wel genoemd dat de advocaat van nature handelt vanuit het rechtstatelijke principe van de partijdigheid. De vraag is hoe dat zich verhoudt met de basishouding van de bruggenbouwer, namelijk de meervoudige partijdigheid en de houding om te zoeken naar een minnelijke oplossing zoals vastgelegd in de gedragsregels van de advocatuur.

Neutrale bemiddelaar

Het escalerende beloop van de conflictscheiding voedt, wellicht paradoxaal, mijn huiver om het antwoord op de regievraag vooral bij de advocatuur – lees: gezinsadvocaat – te zoeken. Naar mijn mening begin je dan aan het verkeerde eind. Dat uiteindelijk een partijadvocaat en als *ultimum remedium* de rechter zich ontfermen over (de juridische aspecten) van het conflict spreekt voor zich. De onderliggende problemen los je met een rechtsgang en een vonnis echter niet op.

**‘De onderliggende problemen
los je niet op met een
rechtsgang en een vonnis’**

Ik huldig het standpunt dat met betrokkenheid en compassie bruggen moeten worden gebouwd tussen ouders. Een empathische houding én de meervoudige partijdigheid vormen wezenlijke kenmerken van de *familiemediator*. Deze mediator beschikt over de attitude, taal, opleiding, ervaring en professionaliteit om in complexe emotionele belangenstrijd een veilige haven te zijn. En dat hebben ontregelde gezinnen hard nodig. Het in beginsel parkeren van een regietaak in het domein van de advocaat (familieadvocaat) lijkt mij daarom niet per se de beste plek. Waarmee ik niet wil beweren dat vechtscheidingen bij alle mediators in goede handen zijn. Ik meen dat de coördinerende rol zou moeten worden belegd bij een ervaren, kundige en goed opgeleide (fulltime) professional, die zijn professe uitoeft vanuit herstelgerichte en herstelrechtelijke beginselen, zoals de mediator doet.

Gezinswerker Plus

Uitgaande van de opsomming van betrokken hulpverlening kun je je ook afvragen of de regie niet eerder bij maatschappelijk werk moet liggen. Zij staan dicht bij de ouders, nemen veel zaken uit handen, motiveren, coachen en hebben een structurende en soms sturende rol. Op de burelen van de gemeenten werken volksgezondheid, veiligheid en maatschappelijke ontwikkeling samen om het beleid voor deze gezinnen te ontwikkelen en uit te voeren. De focus ligt op preventie vanaf het eerste begin van de gezinsvorming tot en met de transitie van partnerschap naar ouderschap en de breuk. Een geïntegreerde aanpak waarbij bijvoorbeeld Jeugd en Gezin dienstverlening levert onder andere via hun website www.jeugdengezinutrecht.nl. Buurtteams en medewerkers van Jeugd en Gezin trekken samen op en verzamelen expertise om de vechtscheidingen te managen en vooral te voorkomen. Werk en Inkomen helpt op het gebied van financiën, enzovoorts. Tegelijkertijd is de band met wetenschap en onderzoek in ontwikkeling (VU Amsterdam en UU Utrecht) en wordt gewerkt aan multimediale benadering van de doelgroep. Kortom: Utrecht timmert goed aan de weg en parallel aan het Utrechts Mediatie model (Dierx et al.), dat een geïntegreerde aanpak van het conflict voorstaat, raakt de hulpverlening beter op elkaar aangesloten.

Vanuit deze dynamiek is het voorstelbaar om te onderzoeken of een kleine groep gezinswerkers zich kan scholen in de aanpak van de geëscaleerde scheidingen. Zij staan dicht bij de ouders en kunnen vanuit het gezinsbelang alles doen dat nodig is om het systeem tot kalmte te brengen, zodat er gewerkt kan worden aan de oplossingen. Of dat nu gaat om schuldsanering of opvoedkundige adviezen, de ouders kunnen die interventies pas aan wanneer de heftige emoties gekanaliseerd zijn. Zo'n 'Gezinswerker Plus' heeft verstand van psychologische processen, kan de-escaleren en heeft tevens juridische bagage over rechten en plichten – met indien nodig een directe lijn met de familierechter. Het uitgangspunt zou kunnen zijn dat de gezinswerker de vertrouwenspersoon van het gezin is. Een professional die in alle fasen van de partner- en ouderrelatie, in goede én slechte tijden, betrokken is (zie ook de zes fasen zoals beschreven in het rapport *Scheiden... en de kinderen dan?*).

‘Ouders kunnen die interventies pas aan wanneer de heftige emoties gekanaliseerd zijn’

Piketmediator

Maar ook het andere uiteinde van het spectrum, het recht, is in beweging. Hoewel de rechterlijke macht ‘veranderhuiver’ wordt toegedicht, zijn er familierechters die experimenteren om meer maatwerk te bieden in gevallen waar een snelle en adequate aanpak schade aan kinderen en ouders beperkt. De verwijzing naar mediation is ingeburgerd, maar de terugkoppeling duurde over het algemeen lang en de vertrouwelijkheid van de mediation leverde nogal eens problemen op; wat wel en wat niet terug te koppelen? Een stap adequater is de piketmediator. Deze familie-

mediator zit letterlijk in de wachtkamer om een verwijzing naar mediation stante pede op te volgen. De zitting is onderwijl geschorst in afwachting van het onderhandelingsresultaat. In navolging van een proef bij de familienkamer Noord-Nederland en Noord-Holland is de Utrechtse rechtbank gestart met een variant waarbij de hulpverlening directer bij de zitting is betrokken. Het accent wordt daarmee verlegd of uitgebreid naar de zorg. Deze 'piket-gezinswerker' zou de hulpverlening direct kunnen opstarten en koppelt binnen veertien dagen terug naar de rechter. Het voordeel zou zijn dat ouders ter zitting al commitment kunnen afgeven voor de (toeleiding naar) hulpverlening in plaats van ook daarover weer te gaan bakkeleien en procederen. Het oogmerk van deze interventie is, naast de-escalatie, met name verlaging van het aantal ondertoezichtsstellingen in gezinnen. Bij tachtig procent van deze beschikkingen betreft het gezinnen in een vechtscheiding. Met een 'piket-gezinswerker' in de zittingszaal kan de rechter er terstond consequenties aan verbinden als ouders niet genegen lijken eruit te komen met elkaar. Dat vraagt nogal wat van de rechter omdat daarmee ook helder moet zijn waarnaar wordt verwezen, welke interventies het betreft en bovenal sluit de gedwongen winkelnering aan bij wat de ouders nodig hebben. En daarmee komt de taakopvatting van de 'Gezinswerker Plus' in beeld. Welke knelpunten voor ouders het in elkaar schuiven van zorg en recht, zoals in dit voorbeeld, oplevert zou tevens onderwerp van onderzoek moeten zijn bij de ontwikkeling van maatschappelijk effectievere rechtspraak.

'Een 'piket-gezinswerker' zou de hulpverlening direct kunnen opstarten'

Ouderperspectief: maatwerk

Waar de coördinatie ook wordt belegd, het is van wezenlijk belang dat betreffende ouders en kinderen goed in beeld blijven. De discussie zou wat mij betreft meer moeten gaan over de taakopvatting van deze regiehouder of coördinator – en de bijbehorende *body of knowledge and skills* waarbij een fikse portie kennis van het recht en systeemkennis, behoort – én over de toetsbaarheid van een dergelijk kwalitatief kader.

De ideale gezinsmediator is mijns inziens in ieder geval een herstelgerichte professional die bruggen bouwt tussen betrokkenen en de hulpverlening en die de behoeften van ouders en kinderen én de dwang en drang van het zorg- en rechtssysteem weet te managen. Maar die bovenal aansluit bij wat ontregelde gezinnen nodig hebben, daarbij includerend het inzetten van effectieve en vooral spaarzame inzet van rechtsmiddelen.

Makiri Mual is mediator in familie- en strafzaken, opleider en trainer. Als voorzitter van de vereniging voor mediators in strafzaken (VMSZ) maakt hij zich sterk voor passende interventies voor de geëscaleerde casus. Hij schrijft op persoonlijke titel.

✉ makiri.mual@prisma-praktijk.nl

Bronnen

Databank Effectieve Jeugdinterventies. Zie: <https://www.nji.nl/nl/Databank/Data-bank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies>

Divorce Challenge 6-21 september, Rijksoverheid, 2016

Scheidingsmagazine. Jaarlijkse uitgave van Uitgeverij SWP, oktober 2019

Verkenning naar de kindvriendelijke advocatuur, rapportnummer: KOM010/2016
Kinderombudsman, maart 2017

(ADVERTENTIE)

SWP

Bestel online op www.swpbook.com

WWW.SWPBOOK.COM/2217

Echt scheiden Magazine voor professionals

GRATIS

Het Scheidingsmagazine is bedoeld voor juridische professionals, zoals (familierecht-)advocaten, (familie) mediators en kinderrechtvaarders, maar ook voor professionals en hulpverleners werkzaam in jeugdzorg en onderwijs.

Bestel nu gratis op www.swpbook.com/2217!

Uitgaven van SWP zijn verkrijgbaar in de (online) boekhandel